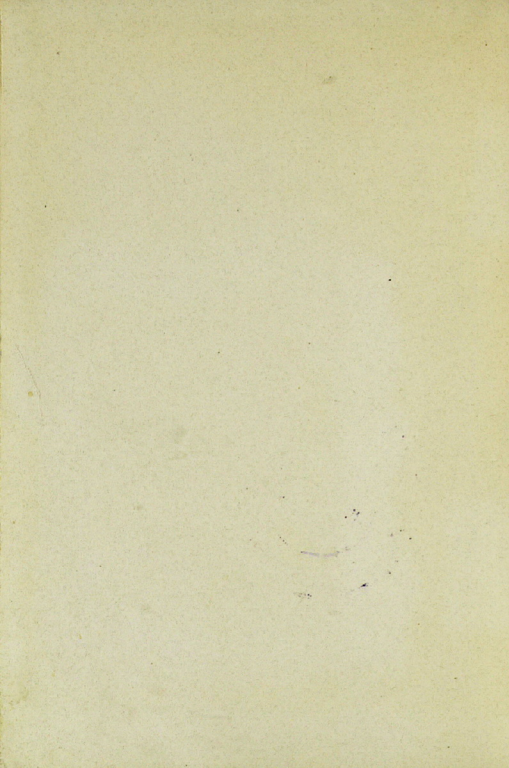

24

894.362

Կ - 36

ՄԻՐԱ ՅԱԹԱԼԻ

Ա Ն Ո Ւ Ն Դ Ո Վ

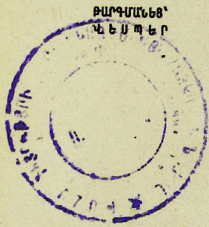

ՅՅՈՒԳՎԱԾ Է 1981 Թ.

ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՊՈԵՄ

ԳՐՎԱԾ՝ ՊՈԻՇԿԻՆԻ ՄԱՀՎԱՆ Ս.ՌԹԻՎ

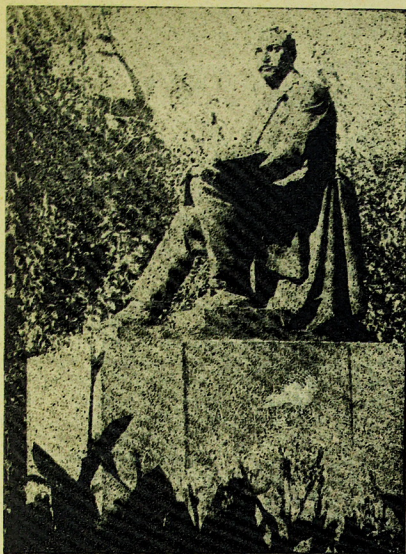
1904
A I
6620

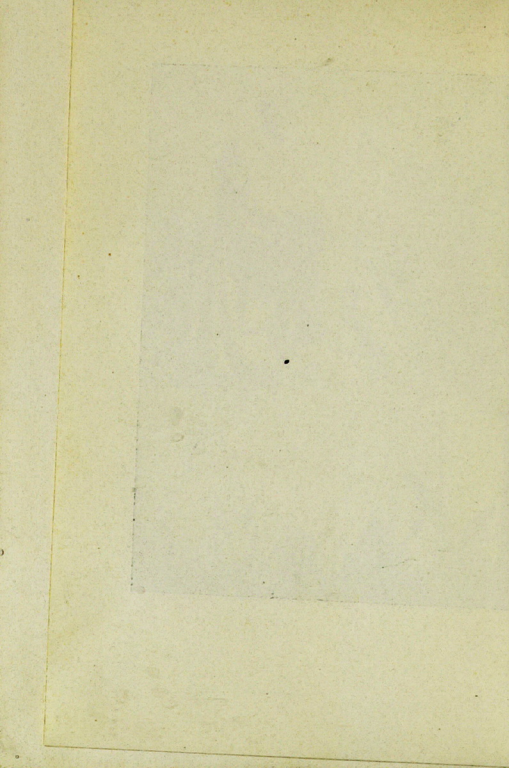

Պ Ե Տ Ն Ր Ա Տ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1988

Յ Ե Ր Կ Ո Ւ Խ Ո Ս Ք

Արևիվելյան պոեմը՝ Ախունդովի, համեմատաբար, վաղ չբջանի գործերից և: Ախունդովն իր այս գրվածքը հորինել է 1837-ի սկզբներին, Ա. Ս. Պուշկինի վաղբերդական մահվան լուրը լսելուց անմիջապես հետո:

Այս պոեմն արտահայտում է Ախունդովի վոչ միայն անհուն և ջերմ սերը դեպի ուսու ժողովրդի մեծազուն բանաստեղծը, այլ և խոր ասելու թյուրևեկ ու թշնամանքը դեպի այն վոճբաղործ ձևաբը, վոր դնդակ արձակեց անմահ Պուշկինի վրա:

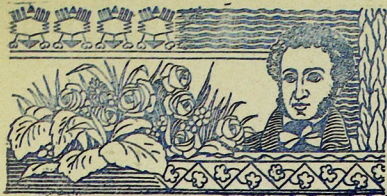
Արևիվելյան պոեմը, վոր իր արժանիքներով ու նշանակությամբ Լերմոնտովի «Смерть поэта» բանաստեղծությունից հետո յերկրորդն և ուսու մեծ պոետի մահվան շուրջը հյուսված յերգաչարի մեջ, շատ հետաքրքիր ճակատադիր և ունեցել:

1837-ի մայիսին, Սուխումիում, ուսու հայտնի դրող, դեկարբիստ Բեստուժևի—Մարլինսկին ծանոթանում և «Արևիվելյան պոեմին» և այն թարգմանում ուսուերենի: Մի քանի որ հետո Բեստուժևին սպանվում և լեռնցիների ձեռով: «Արևիվելյան պոեմին» ուսուերեն թարգմանությունը, վոր դանվում Եր հայտնի արևիվելադեա Ադուլֆ Բերժեյի մոտ, 1874—ին լույս է տեսնում «Русская старина» ժուռնալում: Հրատարակելով այդ մեծարժեք պոեմը, Բերժեյն ծանոթություններ է մեջ հայտնում և, վոր յերկի բնագիրը կորսված և:

Այդ ժամանակ Ախունդովը դեռ կենդանի յեր: Հետագա բոլոր վորոնումները ազրբեջանական պոեզիայի այդ լավագույն նմուշը դանելու իր բնազդի մեջ—զուր անցան: Բնագիրը չհայտարարվեց նաև Ախունդովի հարուստ արխիվում, վորը 1928-ին Առքոնջանի կառավարությունը ձեռք բերեց գրողի ժառանգներից:

Սակայն, վերջին ժամանակներս դրականազետ Ազիզ Շարիֆը, Թրեիլիսիում Ախուհդովի թոռան մոտ պաշտպանված ձեռագրերի ու թղթերի մեջ հայտարերեց «Արևիկյան պոեմ» ընդդիրը՝ դրված Փարսերեն:

«Արևիկյան պոեմը» հայերեն թարգմանել է մի քանի անգամ. առաջին թարգմանութունը լույս է առել 1936-ին, «Պրուեստրում», յերկրորդը՝ «Պուշկինին» ժողովածույում՝ 1937-ին: Յերկու թարգմանութուններն էլ կատարված են արձակ, մեկն ադրբեջաներենից, մյուսը ուսսերենից: Պետհրատն իբ ընթերցողներին յեղրայրական ժողովրդի դրականության լավագույն ստեղծագործություններից մեկին ծանոթացնելու նպատակով, Ախուհդովի ծննդյան 125-ամյակի առթիվ, լույս է ընծայում «Արևիկյան պոեմ»-ի նոր և չափածո թարգմանութունը:

Փախե՛լ ե՛ քունն իմ աչքերից,
ինձ խեղդո՛ւմ ե տեսիլն անանց,
Յե՛վ պատել ե միտքս խոկուն՝
տխրութ՝յամբ լի կրկին մի հարց.
Կանաչն ինչո՞ւ յե վաղ քոշմել,
յե՛վ քոչուններն ել չեն յերգում,
Գուցե գաղտնի՞ք մի կա արդեն՝
հորունկ քաղված լուրք յերկնում:
Ինչո՞ւ փակվեց մանապարհը
բանաստեղծի, պատմա՛ն կա մի.
Վեհ արվեստի վարդի վրա՝
սովե՛ր ձգեց մահն արեմի:

Ահա նայի՛ր, ի՛նչ խնդութուն
կա աշխարհում այս գեղեցիկ .
Յե՛վ ամեն ժամ՝ բնությունն այս՝
ինչքան նազուն է, լուսալիք .
Ո, տենչալից, հեզանկուն
գեղեցկուհու նման մի նոր,
Բանաստեղծի աչքերն, ավա՛ղ,
տխրությամբ են փակվում այսոր :
Ծաղկեցնո՛ւմ են պարտեզ ու հանդ
սակայն ջրերը խոխոզուն,
Հագար ձորից հասնում է մեզ՝
ախորժալուր հագար հնչյո՛ւն .

Կարմիր կոկոնն իր բանալով՝
վա՛րդն է ժպտում վարդաստանից :
Անուշաբույր հասմիկն յերբեմն
քափում է թերթ մի բուրալից :
Նման է դաշտն աղջիկների,
գարդարված է հանց նորահարս,
Բլուրները՝ գոգը ժողված
կոկոնների բույրը յերագ՝
Մարգարիտի գման ասես՝
չորս-բոլորն են իրենց սփռում,
Յեվ անշունչին շո՛ւնչ են տալիս
տեսարաններն այս անհատնում :

Բարձրանում են ծառերն այգում՝
 շահերի պես շողուն քազով,
Միշտ դեպի վե՛ր - արշալույսից
 վրիժատենչ ցանկությունով:
Տե՛ս, ինչպե՛ս ե գինի խմում
 սեվուկ կրծ՛քով կակաչը գառ,
Բարձրացրել ե բաժակ նայել՝
 սեգ շուշանը ազնվագարս:
Վառ վարդերի կենա՛ցն ե նա
 ըմպում ցողը նուրբ բաժալով,
Ըմպում ե նա՝ շուրջիններին
 ուրախության աչք ածելով.

Յեկ ամեն կողմ բոցավա՛ռ ե՛
ադամանդի պես խնդագին,
Նուրբ նարգիզի աչքը գինով՝
հանձնվել ե յերագանֆին,
Իսկ վիրավոր սրտով բլբուլ՝
մեղմ խփելով մի սաղարթի,
Կարմիր վարդի մի թերթի՛կ ե
ընծայում միշտ ամեն հյուրի:
Թո՛ւյր եմ ծորում ամպերն ահա
վարդաստանի վրա նագուն,
Նրբաթրթիռ սյուֆն ել հիմա
շուրջը բույրե՛ր ե մեղմ հոսում:

Նայիր վառման վարդերի՛ն դու,
յերկնի մախրող քոչումների՛ն,
Նրանց անուշ գեղգեղամբին,
դալալների՛ն դու ո՛ւնկըն դիր,
Տես, ինչպիսի՛ հնչյուն ունի
ամեն եակ միշտ ջանադիր:
Յեվ շաղ տալով յերկնում խոր՝
տխրությունն իր սեվ ծխի պես,
Ամեն մի շունչ յեվ ամեն բան
արժե՛ք ունի առանձնապես:
Իմ հոգի՛ն ե լոկ տարագիր,
հեռու՛ ուրախ այս վայրերից:

Սի՛րտ իմ, նայիր, հիմա տո՛ն է
 ու խնդուք՝ յուն վողջ աշխարհում,
Իսկ ինչո՞ւ քեզ անժամանակ
 պատեց մշուշն այնպես սրտում.
Ասա՛, միքե՞զ դու նույն անմար,
 նույն վարանող ջերմ սիրտը չես,
Վոր սուգվելով մտքի ծովում
 ու դառնալով աչքից անտես՝
Մարգարիտն ու հակընթյա
 ընտիր տոգե՛ր է հար վարում,
Յե՛վ նրանցից՝ հագարեբանգ
 ու լուսավառ յե՛րգ է հյուսում:

Յերգ ե հյուսում ֆարտար ու նուրբ,
գեղեցկաշար ու քանկագին,
Գարնան կանաչ որերն ապրող
ազջիկների նման անգին:
Ո՞վ ե իշխում քո մտերին,
վո՞րտեղից ե վիշտը քո խոր,
Յե՛վ ինչո՞ւ յես հառաչելով
դարձել ասես մի սգավոր:
Սիրտըս ասաց դառնալով ինձ.
Վշտի համար իմ ահագին՝
Քուղքը գուցե հերիք չանի,
Իմ բանաստե՛ղծ, իմ բարեկա՛մ,
դու միայնա՛կ քող ինձ եիմի:

Բայց յերե յես չիմանայի,
քիքեռների պես վառոտստուն,
թե գարնային սյուֆերից վերջ
աշնան ֆամին գոռ ու անտուն՝
Փչելու յե՛ այն ժամանակ
կռելով բոց-սուրբ խոսփա՛
կը կապեյի մեջֆին ամուր՝
պոեզիայի ճիւղերի՛ս,
Յե՛վ հաղթական մարտի համար՝
նրան նամբո՛ւ կրդմեյի:
Սակայն, ավա՛ղ, ծանոթ եմ ինձ
նակատագիրն ուխտադրուժ,

1904
A I
6620

Յե՛վ այն վայրագ դավանանի
խարդավանքը, դա՛վը ամեն,
Բախտի անիվը կդառնա,
Ճիգ տարիներն անշուշտ կանցնեն,
Սակայն վախճանն իմ մոտալուս,
սիրելի՛դ իմ, գգո՛ւմ եմ յես:
Բանտ-քակարդը իբ աչքերով
տեսած քոչունն՝ հիմարի պես՝
Լոկ մի հատիկ վարսի համար
կերթա՞ արդո՞ք դեպի վտանգ.
Այս մշուշոտ յերկրնֆի տակ՝
հնչյունների յեն արձագանգ

Արիութեանն ու քաջութեան,
մարդը ազնիվ, հնարամիտ,
Յերգի մասին մի՛ խոսիր, մի՛,
այս ժամերին այլևիս ինձ հետ,
Յերկինքն ինչո՞վ ե վարձատրում
իրեն պաշտող մարդուն հիմա:
Համբավն արդյոք հա՞սել ե քեզ
մեծ Պուշկինի այն անմահն,
Վոր շողում ե հանց ադամանդ՝
չֆնաղագեղ իր յերգերում.
Վորի փա՛ռֆն ե բարձրը հնչում
յերկրի հագար-բյո՛ւր վայրերում,

Վորի ճեռքի բուրբը ներմակ՝
ծարավի՛ յե չքնաղ խոսքի,
Վորի համար ամպերը բոց՝
կիզվում եյին կարոտագին,
Վորի շքեղ յերագներում,
հանց շարժման մեջ սիրամարգի,
Խոսքի անբիւլ ծիածաններ
վառվո՛ւմ եյին վարռշակի:
Լոմոնոսովն¹⁾ իր հաննարի
գեղեցկությամբ, տե՛ս, գարդարե՛ց
Տունն արվեստի, սակայն այնտեղ
բնակությունն իր հաստատեց
Յերագա՛նքը մեծ Պուշկինի:

1) Լոմոնոսով, Մ. Վ. (1711—1765)—ռուս մեծադույն գիտնական և բանաստեղծ, վարսիլ, ինչպես Բելինսկին և ասումսկիսովում և ռուսական դրահանությունը: Մ. Բ.

Իշխանութիւնն յերգի անմար՝
Դիրժավիճնն¹⁾ եր, վոր նվանեց,
սակայն նրա արքան անմահ՝
Ընտրված եր անշուշտ վերուստ
Պուշկի՛նը լռկ: Բաժակը մեծ՝
Կարամզինն²⁾ եր, վոր գիտության
ընտիր գինով ահա լցրեց.
Բաժակը այդ՝ Պուշկի՛նն եր բայց
ըմպեց ծարավ մարդու նման:
Ու բովանդակ Յեվրոպայում,
Չինաստանից — Թաքարբստան՝
Համբավն յերգի մեծ արքայի,
վորոտաճայն վորպես մրրիկ,

1) Դիրժավիճն, Գ. Ռ. (1743—1816) — 18-րդ դարի ռուս խոշորագույն բանաստեղծ, վորի ստեղծագործութիւնը ռուսական նախապուշկինյան շրջանի բարձրակեան ե հանդիսանում է

2) Կարամզին, Ն. Մ. (1766—1826) — ռուս դրոշ և պատմաբան, վորի անվան հետ ե կապված սանտիմենտալիստական ուղղութիւնն առաջացումը ռուսական դրականութիւնն մեջ:

Աշխարհն անցավ ու տարածվե՛ց
 մանանչներով իր գեղեցիկ:
Արեւելիքի համար քանկ ե
 տեսքը շողուն նուրբ մահիկի,
Իսկ նա՝ արե՛վն եր Հյուսիսի՝
 պայծառութեամբ խորունկ մտփի:
Նման եակ չե՛ր ծնվել դեռ
 չորս մայրերից, յոքը հորից¹⁾,
Ըստեղծողը դեռ չեր տեսել
 այդպիսի մարդ հանճարալից:
Պատել ե ինձ սարսափ յեվ ա՛հ:
 Ունկընդրի՛ր այժմ ինձ զարմանփով.

1) Չորս տարերքը (Չուր, Հուր, Հոդ, Հողմ) և յոթնաչարկ
Կրկինքը: Ծ.Թ.

Դաժան յեղան ծնողներն այն՝
իբեմց վորդուն մահ նյութելով,
Յեվ բռնելով մահու նշան՝
Տվին կրծքին մահու հարված:
Ընկավ ծառը շառաչելով,
պտուղներով իբ աննըման,
Կարկտաբեր ամառ գարկեց՝
արավ նրան կայծակնահար.
Մահվան վայրագ քամի՛ն եր այն,
վոր վռոնոցով մի սհարկու՝
Անգթորեն մարե՛ց ընդմիշտ
լուսեղ ջսիը նրա հոգու:

Ինչպես վոստ մի նորարոգրոջ՝
կանաչագարդ, շֆեղ նյուղի՝
Ծեր պարտիզանն կացնով կտրե՛ց
բանաստեղծի կյանքը ծաղիկ,
Յեվ գլուխն այն, վոր կրում եր
գանձը մտֆի ու յերգի՛ ծով՝
Ոճերի բույն դարձավ, ավա՛ղ,
նակատագրի սեվ մի կամֆով։
Վարդանման այն քարմ սրտից,
ուր յերգում եր միշտ ֆաղցրաձայն՝
Սոխակն առույգ խոր հաննարի,
արդ փշե՛ր եմ բուսնում միայն։

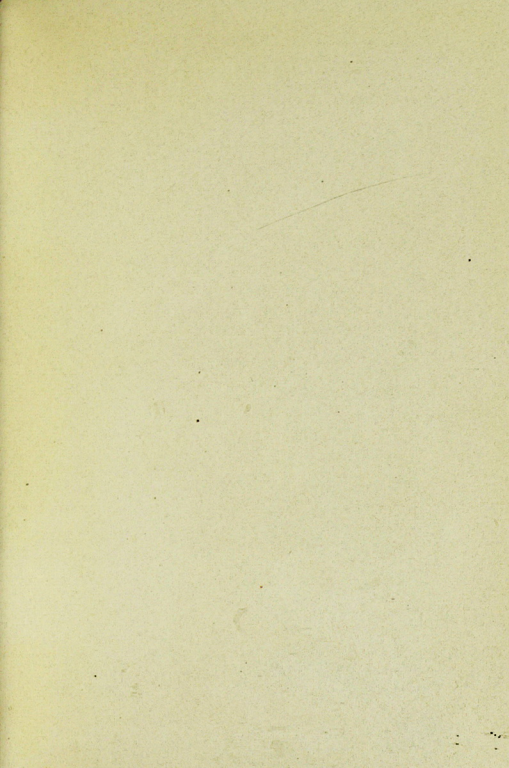
Շունչը նրա՛ վորպես քոչուն՛
քեզին տալով քոռ՛վ բնից,—
Սիրտն ահելի ու ցահելի
կսկծում է արտասվալից :
Այսպես գոչեց խիստ վշտացած՛
հառաչամբով լի Ռուսաստան .
«Նա սպանվեց այն վոճրագործ
հին աշխարհի ձեռնո՛վ դաժան»
Յե՛վ քալիսմանը քո բախտի
քեզ չփրկեց՛ կախարդ դարձած,
Մեր բարեկամն յերկնումն է,
բարի՛ յեղիք, գթա՛, աստվա՛ծ :

Գնաս բարո՛վ, իմ բանաստեղծ,
սիրելի՛դ իմ ու բարեկա՛մ,
Աշխարհն հեծո՛ւմ ե՛ք Վշտով՝
սրտի նման իմ արնափամ:
«Բախչիսարայի շտորվանն»
հղում ե՛ք քո սհա վարդե՛ր,
Իսկ Կովկասը բարձրագագաթ,
ձյունապսակ և ալեհեր,
Ազատուքյան շնչով լեցուն
փնարական քո յերգերին՝
Պատասխանում ե՛ք Սարուհի՛)
յերգով խորունկ ու բախժագի՛ն:

1) Սարուհի — Մ. Ֆ. Ախունդովի կեղծանունը:

Պատ. խմբագրեր՝
ՎԱՀԱՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ
Տեխ. խմբագրեր և նկարիչ՝
ՍՏ. ԱԼԹՈՒՆՅԱՆ
Սրբագրիչ՝
Ս. ՄԱՐՏԻԿՅԱՆ

Գլխավոր լիազոր՝ Գ - 4112
Պատճիւր 818

Հրատ. 4765
Տիրաժ 5000

Վ Ր Ի Պ Ս

21-րդ հշի վերևից
պարտիզանն
պետք է լինի

Երանուհի ցվեաւս վառարարքս '99 թի՛ ճանախ
վերջի՛ լոյճառուի՛նքս նշնին ցվառուս տգգ վի
-վճնգճ առա՛ թաշնգէ տեղիլ տեղեղէն թաշնգ
I թի՛ Ն Ս Է Վ Ս Ռ Պ

Գատ. խմբագրեր՝
ՎԱՀԱՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ
Տեխ. խմբագրեր և նկարիչ՝
ՍՏ. ԱԼԹՈՒՆՅԱՆ
Սրբագրիչ՝
Ս. ՄԱՐՏԻԿՅԱՆ

ԴՆԱԿՆԻԿ ԼԻԱԳՐ՝ Դ - 4112
Գառվեր 818

Հրատ. 4765
Տիրաժ 5000

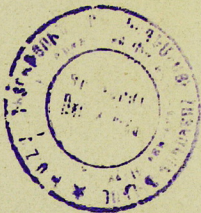
Վ Ր Ի Պ Ա Կ

21-րդ հջի վերելից 3-րդ տողում ապօրինի
պարտիզանն

պետք է լինի—պարտիզանն

600

12327

UNIVERSITY OF TORONTO

[204]

ԳԱՍ Հիմնադրար Գիտ. Գրադ.

FL0042737

I
6620